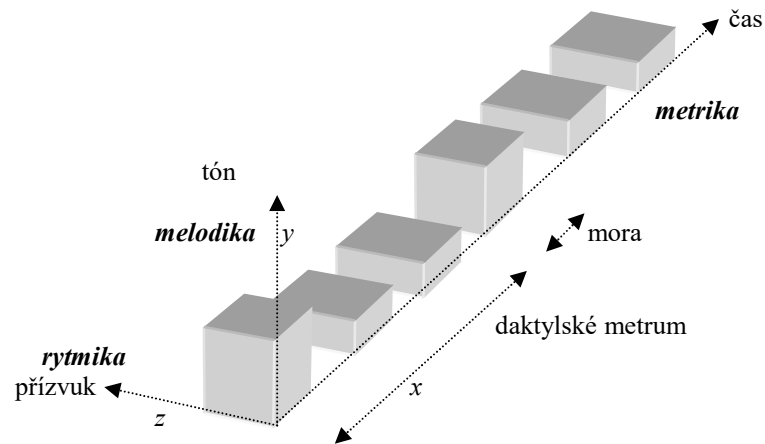

Axiomatická výstavba versologie

Versologii lze definovat jako obor literárních studií zkoumající organizaci básnické promluvy na osách času, intonace a přízvuku. Většina autorů ji dělí na metriku, melodiku a rytmiku, tedy trojici stejných podoborů jako muzikologie. Literární poetika se stýká s hudební teorií v mnoha bodech, řeší jinak vlastním názvoslovím to, co muzikologie rozebírá v kapitolách o harmonii, kontrapunktu, melodice, tektonice, dynamice, kinetice a hudební formě. Poetika hovoří o akcentuaci tam, kde hudební dynamika pracuje s opozicí *piano* „slabě“ a *forte* „silně“ v intervalu od *pianissimo* „velmi slabě“ až po *fortissimo* „nejhlasitěji“. Navíc rozlišuje přechody zesilování a oslabování důrazu pojmy jako *crescendo* „zesilující“ a *diminuendo* „zeslabující“. Věnuje pozornost i tempu, jež poetika nechává bez povšimnutí.

Tab. 9 ukazuje metriku, melodiku a rytmiku jako tři souřadnicové osy vymezující pomyslný 3-rozměrný prostor versologie. **Melodika** se zabývá intonací, tónem a melodií s důrazem na vlastnosti verše vyjadřujícími parametr tónové výšky. Poezie využívá prostředky intonace skryté zárodečně už v prosté hovorové řeči a pokouší se je rozvíjet hrou zvukomalebných vlastností vokálních prvků (slabik, samohlásek, sonant), jež jsou schopny nést tón. Jejich tónová výška se dá měřit zjišťováním akustické frekvence vlnění hlasových formantů F0, F1, ..., F5 v kHz. V hudbě se měří vzdálenosti mezi vysokými a nižšími tóny stupnicí pevných intervalů.

Tab. 1. *Tři základní podobory versologie*

Základní osu souřadnicové soustavy v tab. 9 tvoří básnická **metrika** či chronometrie umožňující studium versifikace v časové dimenzi. Počítá **mory** (lat. *mora* „zdržení“, pl. *morae*) vyjadřující délku minimální jednotky času (doby) nebo časového intervalu mezi dvěma dobami. Tato časová jednotka se od antických dob používala k počítání dlouhých a krátkých slabik, v řečtině a latině platilo, že mora je totožná s délkou krátkých samohlásek, kdežto dlouhá samohláska se počítá jako dvě mory. Ve staroindickém jazyce však tyto relace neplatily, rozlišovaly se tu tři stupně vokalické kvantity.

Horizontální rozměr představuje **rytmika** (prosodie, dynamika, akcentologie) definovaná jako organizace verše co do síly dynamického přízvuku. Dynamický přízvuk označuje slabiky důležitých slov a pomáhá ustanovit hierarchii komunikativní důležitosti. Britská filologie upřednostňuje termín ‚*prosody*‘ odvozený od starořeckého slova *prosódia* ‚přízvuk‘. Výraz akcent pochází z latinského *accentus* (<*ad-cantus* ‚ke zpěvu‘).

Většina prosodických pojmů se chápe abstraktně, jako by si kterýkoli jazyk mohl slepit volně jakoukoli veršovou formu. Novodobí básníci rádi napodobují cizí metra, a tím nepřímo potvrzují představu chaotické nespojitosti všech veršových prvků. Dnešní chaos v národních literaturách však musel vzniknout křížením několika typologicky vyhraněných etnických typů: z přízvukné aliterované lyriky u megalitických národů, sylabické rýmované hradní a hradištní lyriky, sylabické rýmované elegiky k dechovým nástrojům, zemědělské chorální časoměrné hymniky, komické jambografie aj.

Versologie se obvykle pojímá jako formální teoretický obor bez historického vývoje a národnostních hranic. Na různá metra se pohlíží nadčasově jako na mimočasové a nadnárodní jevy nezapuštěné do starých místních tradic. Nadčasové vnímání světových meter vedlo české lumírovce (J. Vrchlický, J. Borecký) a herbartovce (J. Durdík, O. Hostinský, O. Zich) na scestí eklekticismu. Lumírovská generace Vrchlického epigonů se domnívala, že se mondénní světovosti dopravuje eklektickým napodobováním rozličných cizokrajných básnických meter. Ve skutečnosti se každý jazyk drží jen svých vnitřních metrických zvyklostí odvozených z folklóru vládnoucí třídy nebo jí podřízených sociálních vrstev. Technický popis versologických systémů je možno budovat formálně, ale historický vývoj veršové formy a jejích prosodických systémů nelze pochopit bez historické poetiky založené na evoluční koncepci lidské slovesné kultury.

Výtah ze studie Pavla Bělíčka *Encyklopedie soustavné literární vědy IV. Literární poetika*. Praha 2011, pp. 37-39